

Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında Kur Riski Yönetim Faaliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi

Ayşegül İpek^a

Fehmi Ali İldr^b

Öz: Günümüzde özellikle küreselleşmenin de etkisiyle tek pazar haline gelen ülke ekonomilerinde faaliyet gösteren şirketler ciddi anlamda kur riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu risk işletmelerin faaliyet sonuçları üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Bu etkileri ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek amacıyla günden güne birçok farklı kur riski yönetim tekniği ortaya çıkmaktadır. Ancak bu yöntemlerin uygulanması bir takım zorlukları da beraberinde getirmektedir. Çalışmada, 2005 yılı itibarı ile birçok şirket için uygulama zorunluluğu getirilen Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları (UMS/IFRS) kapsamında kur riski yönetim faaliyetlerinde kullanılan forward sözleşmeler ve muhasebeleştirilmesine ilişkin teorik bilgiler verilmesi ve uygulama sürecinin irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda öncelik olarak kur riskinin ortaya çıkışı, yönetilmesi ve yönetim araçlarından biri olan vadeli işlem (forward) sözleşmelerine ilişkin teorik bilgiler verilmiş ve sonrasında UMS/IFRS kapsamında, risk yönetim faaliyetlerinin muhasebesel anlamda farklı alternatifleri ortaya konmuştur. Son olarak Türkiye’de faaliyet gösteren bir şirkete ait, risk yönetim süreci ve bu süreçte yer alan finansal işlemlerin finansal riskten korunma muhasebesi kapsamındaki uygulamalarına yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Muhasebe Standartları, Finansal Risk, Türev Araçlar, Riskten Korunma, Kur Riski

JEL Sınıflandırması: M40, M41, M48, G31, G32

Accounting for Exchange Risk Management Activities under the Scope of International Accounting Standards

Abstract: Today, companies operating in the country's economies, which have become the only market, especially with the influence of globalization, face serious exchange rate risk. This risk can have negative effects on the results of operations of the enterprises. Many different day-to-day exchange rate risk management techniques are emerging in order to reduce or minimize these effects. However, the implementation of these methods brings with it a number of difficulties. Within the scope of International Accounting and Financial Reporting Standards (IAS / IFRS), which is mandatory for many companies as of 2005, it is aimed to give theoretical information about the forward contracts used in the foreign exchange risk management activities and the accounting process and to examine the implementation period. In this context, the theoretical information about the emergence, management and management instruments of the foreign exchange risk was given as the priority and the different alternatives of the risk management activities in the scope of IAS / IFRS have been presented afterwards. Finally, the risk management process belonging to a company operating in Turkey and the applications of the financial transactions included in this process within the scope of financial risk protection accounting.

Keywords: Accounting Standards, Financial Risk, Derivatives, Hedging, Foreign Exchange Risk

JEL Classification: M40, M41, M48, G31, G32

^aLecturer, Uludag University, Orhaneli Vocational School, Bursa, Türkiye, aysegulipek@uludag.edu.tr (ORCID ID: 0000-0002-5743-6169)

^bAssoc. Prof., PhD., Uludag University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business Administration, Bursa, Türkiye, aliildir@uludag.edu.tr (ORCID ID: 0000-0001-9677-7030)

1. Giriş

Risk, sözlük anlamı olarak bir tehlike oluşturan veya izlenimini oluşturan kişi ya da şeyler olarak adlandırılmaktadır (<https://www.britannica.com/topic/risk-finance>). Finansal açıdan ise risk; bir yatırımın finansal kayba uğrama ihtimali olarak tanımlanır. Bu kapsamda risk, bir yatırımın muhtemel getirilerinin gerçekleşme olasılığı ile bir varlığın getirisi üzerindeki belirsizliği ifade etmektedir (Yıldırım, Kısakürek, 2012: 38). Kısaca risk bir belirsizliktir ve geleceğe dair beklentilerin gerçekleşmeme ihtimalini içerir.

1972 yılında gelişmiş ülkeler tarafından geliştirilen, otuz yıldır sabit döviz kuruna dayanan Bretton Woods anlaşmasının sona ermesi, döviz kurlarında değişkenliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Döviz kurları çeşitlendikçe, şirketlerin bilançolarını ve özellikle uluslararası ticaret yapan şirketlerin faaliyet sonuçlarında üzerinde dalgalanmalar yaratmıştır (D'arcy, 2001:7-8). Döviz kurlarındaki dalgalanmalar ile birlikte şirketler açısından kur riski kavramı önem kazanmaya başlamıştır. Kur riski kavramının önem kazanması ise, "bu riskler nasıl etkisiz hale getirilebilir" sorusunu beraberinde getirmiştir. Bu amaçla kur riskinin etkisini en aza indirmek için birçok yöntem ve teknik geliştirilmiştir.

Çalışmada, finansal risk yönetimi çerçevesinde, finansal riskten korunma amaçlı türev araçlardan forward sözleşmelerin nasıl değerlendirilmesi ve muhasebeleştirilmesi gerektiğine ilişkin bilgi verilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda bir üretim işletmesinin maruz kaldığı kur riskleri belirlenecek ve bu riskler çerçevesinde taraf olduğu forward sözleşmelerin finansal riskten korunma muhasebesi kurallarına bağlı kalarak nasıl muhasebeleştirildiğine ilişkin vaka çalışmasına yer verilecektir.

2. Literatür Çalışması

Ülkemizde konu ile ilgili olarak yapılmış çalışmalara bakıldığında, bu çalışmaların daha çok türev ürünlerin muhasebeleştirme esaslarına yönelik olduğu görülmektedir. Finansal risk yönetimi kapsamında kullanılan türev ürünlerin muhasebeleştirilmesi ve TMS/IFRS açısından irdeleyen belli başlı çalışmalar bulunmaktadır.

Türel ve Selvi (2007) "Accounting Issues Related to Hedge Accounting For Derivatives" başlıklı çalışmada TMS/IFRS kapsamında, finansal riskten korunma muhasebesi teorik açıdan irdelenmiş ve saha araştırması yapılmıştır. Araştırma kapsamında Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 13 bankanın konsolide finansal tablolarında yer alan riskten korunma muhasebesi ve kriterleri ile ilgili açıklamalar incelenmiştir.

Selvi, Türel, Yılmaz ve Kurun (2007) "Türev Ürün Sözleşmelerinin Reel Sektör Şirketleri Tarafından Kullanımı ve Riskten Korunma Muhasebesi Açısından Değerlendirilmesi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Bir İnceleme" başlıklı çalışmada, İMKB-30 ve İMKB 100 endeksleri içerisinde yer alan şirketlerin finansal tablolarına ait dipnotlar incelenerek türev ürün kullanımı ve finansal riskten korunma muhasebesi uygulamaları tespit edilmiştir. Söz konusu şirketlerin türev ürün sözleşmeleri kullanım yoğunluğu, kullanım amaçları, muhasebesel anlamda özellikle riskten korunma muhasebesi ve etkinlik konuları da analiz edilmiştir.

Adıgüzel ve Altıok Yılmaz (2015) "Türev Ürünlerin Finansal Riskten Korunma Aracı Olarak Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında Muhasebeleştirilmesi" başlıklı çalışmada türev ürün piyasaları ve işleyişlerinden genel hatlarıyla bahsedilmiş, finansal riskten korunma muhasebesi kapsamında türev ürünlerin nasıl muhasebeleştirileceği TMS/IFRS çerçevesinde ele alınmıştır. Gerçeğe uygun değer riskinden korunma işlemi bir futures sözleşmesi örneği ile, nakit akış riskinden korunma işlemi ise bir forward sözleşmesi örneği ile açıklanarak işlemler Muhasebe Uygulama Genel Tebliği (MUGT) ekindeki Tek Düzen Hesap Planı'na (TDHP) uygun olarak muhasebeleştirilmiş ve ayrıca Kamu Gözetimi Kurumu (KGK) tarafından yayınlanan "Finansal Tablo Örnekleri ve Kullanım Rehberi"ne göre nasıl raporlanacakları dipnotlarda belirtilmiştir.

Çakır ve Sabuncu (2016) "Riskten Korunma Amaçlı Türev Araçların Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Muhasebeleştirilmesi" başlıklı çalışmada finansal riskten korunma muhasebesi uygulama kuralları açıklanmıştır. Bu çerçevede çalışmada riskten korunma muhasebesinin uygulanmasında gerekli şartlar

üzerinde durularak, gerçeğe uygun değer riski, nakit akış riski ve net yatırım riskinden korunma amaçlı türev araçların muhasebeleştirilmesine yer verilmiştir. Riskten korunma muhasebesi ile ilgili olarak var olan Tekdüzen Hesap Planı sistemindeki hesaplar yetersiz kaldığından, muhasebe kayıtları yapılırken gerektiğinde Kamu Gözetimi ve Muhasebe Standartları'nın yayınladığı Türkiye Muhasebe Standardı ile uyumlu "Finansal Tablo Örnekleri ve Kullanım Rehberi" referans alınmıştır.

Literatürdeki çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada, yaşayan bir işletmenin risk yönetim süreci kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Risk yönetim sürecindeki muhasebe işlemlerinin detaylandırılması ve uygulaması da farklılık arz etmektedir.

3. Kur Riski ve Yönetimi

Genel olarak kur riski, bir ülke para biriminin diğer bir ülke para birimi karşısındaki değer değişimini ifade etmektedir. Her faaliyet gösteren şirket için tüm para birimi değişimleri risk olarak kabul edilmemektedir. Şirketin fonksiyonel para birimi karşısında faaliyetlerini yürüttüğü yabancı para birimlerinin değer değişimi önem arz etmektedir. Risk olarak ifade edilen bu para birimlerinin değerinin değişim ihtimalidir.

Döviz kurundaki değişimler, borçlar, alacaklar, net nakit akımları ve firmanın piyasa değeri üzerinde değişiklikleri de beraberinde getirir. Döviz kurlarında beklenmedik değişimler, dış ticaret ve mali işlemlerle uğraşan firmaların, yabancı paraya bağlı borç, alacak, gelir ve harcama akımlarının ulusal para değerinde dalgalanmaya sebep olur. Bu ise firmaların net kârlılığının ve piyasa değerlerinin azalması ya da artmasına neden olur (Seyidoğlu, 2016:246-247).

Firmaların, uluslararası ticaret faaliyetleri sonucunda gelirlerinin ve giderlerinin fonksiyonel para birimi dışında olması, faaliyet sonuçlarında beklenmedik olumlu ya da olumsuz değişimlere neden olmaktadır. Özellikle bu durum gelişmekte olan ülkelerde ithalatın üstünlüğü nedeniyle daha da ciddi boyutlara ulaşabilmektedir. Bu etkileri ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek amacıyla kur riski yönetim faaliyetleri önem arz etmektedir.

Uygun riskten korunma stratejisinin seçilmesi, mevcut riske maruz kalmanın doğru olarak ölçülmesine ve kapsam altına alınması gereken uygun risk derecesine bağlıdır. Çokuluslu şirketlerin faaliyetlerinden doğan döviz kuru riskini yönetmek için, firmanın mevcut riske maruz kalma türünü, riskten korunma stratejisini ve bu döviz kuru riskleriyle başa çıkmak için mevcut araçları belirlemesi gerekir (Papaioannou, 2006:14).

Bu araçlar belirlenirken şirketlerin faaliyet gösterdiği alan, faaliyet büyüklüğü, faaliyet gösterdiği ülke veya ülkeler göz önünde bulundurulmuş etkenler arasındadır.

Günümüzde türev araçlar, kur riski yönetim faaliyetleri içerisinde kullanımı artan finansal enstrümanlardır. Türev araçlar, değeri bir başka finansal varlığın emtia fiyatı, döviz kuru, faiz oranı veya hatta bir fiyat indeksi gibi değerinden türetilen finansal sözleşmelerdir. Başlıca finansal türev araçlar; futures, forward, opsiyon ve swap olarak sayılabilir. Genel dağılımda en çok kullanılan türev ürünler sırasıyla forward, swap ve opsiyondur (Çil Koçyiğit vd., 2009:125). Çalışmada, kullanımının daha yaygın olmasından dolayı vadeli (forward) sözleşmeler üzerinde durulacaktır.

4. Vadeli (Forward) Döviz Sözleşmeleri ve Kur Riski Yönetimi

4.1. Vadeli (Forward) Döviz Sözleşmeleri

Vadeli işlemlerin ilk örnekleri olan Forward (alivre) işlemler, ileri bir tarihte, bugünden belirlenen bir fiyattan bir varlığın alınıp satılmasına imkan veren ve sözleşme taraflarına yükümlülük getiren sözleşmelerdir. Forward sözleşmeler, bankalarla müşteriler arasında tezgah üstü piyasalarda gerçekleştirilen, standart özellikler taşımayan ve sözleşmelerin şartlarını taraflar arasında serbestçe belirleyebildiği işlemlerdir. Finansal varlıklar üzerine yapılan sözleşmelere finansal forward denilmektedir ve en fazla, vadeli (forward) döviz sözleşmeleri kullanılmaktadır (Tanrıöven, 2014:158).

Vadeli (forward) döviz işlemleri; dövizin ulusal para karşılığında, gelecekte belirli bir tarihte teslim edilmek şartıyla, alımı veya satımı için bugünden yapılan sözleşmelerdir (Apak, 2011: 63).

Vadeli (forward) döviz sözleşmesi, ilerideki bir tarihte, belli miktardaki paranın teslimi için bugünden yapılan sözleşmedir. İleride teslim için anlaşılan tarih, paranın teslim tarihi, üzerinde anlaşılan fiyat, vadeli kur olarak ifade edilir. Bu tür sözleşmelerde, para değişimi bugünden gerçekleşmez. Değişim, gelecekteki bir tarihte yapılır. Aynı zamanda, bir vadeli sözleşme, sözleşme tutarının tamamının ödeme tarihinde teslimini şart koşmaktadır. Burada amaç, döviz kuru farklarından korunmak olduğu için, sadece vadeli kur ile spot kur arasındaki fark, düzenlenen tarihte ödenecektir (Aslan, Terzi, 2013:230-231).

4.2. Kur Riski Yönetimi

Uygulamada çoğu işletme, döviz kuru riskini yönetmek üzere koruyucu önlemler alma (hedging) yolunu tercih etmektedir. Koruma yöntemleri bir nakit akımı, bir mali varlık ya da bir sözleşme edinerek riske karşı pozisyon alma durumudur. Edinilen varlığın değerinde ortaya çıkacak değişimle mevcut pozisyonun değerindeki değişimin dengelenmesi amaçlanmaktadır (Seyidoğlu, 2016: 249).

Vadeli (forward) sözleşmelerin, işletmelerin kendi ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirilmeleri yani standart bir sözleşme olmamaları risk yönetimi açısından önem arz etmektedir. Vadeli (forward) sözleşmeler yolu ile kur riskini yöneten işletmeler önceden belirlenmiş hedef ve stratejiler doğrultusunda ihtiyaçlarını belirleyerek, döviz cinsinden gelir ve gider tutarları dikkate alınarak, işletmenin belirli bir vadede almakla veya satmakla yükümlü olduğu ve kabul ettiği döviz kurunu bugünden, gelecekte karşılaşılabilecek olası kur değişimleri için koruma altına alabilmektedir.

Uygulamada temel olarak işleyişin gösterilmesi amacıyla aşağıda bir TR şirketinin karşılaştığı vadeli bir alım işlemi verilmiştir;

Bir TR şirketi ABD'den elektronik cihaz ithal etmektedir. Firma 10.000.000 USD tutarındaki faturasını 6 ay sonra USD olarak ödeyecektir. Firma kurlarda oluşabilecek değişikliklerden dolayı kur riski ile karşı karşıyadır. TR şirketinin risk yönetim stratejisi gereği maruz kaldığı kur riskini yönetmesi gerekmektedir. Bu amaçla vade sonunda ödeyeceği USD'yi bugünden USD/TL kurunu sabitlemek istemektedir. Bu amaçla A bankası ile bir vadeli(forward)döviz sözleşmesi imzalamıştır. A bankası vadeli(forward) döviz sözleşmesi için TR şirketine vadeli (forward) döviz satış kotasyonu vermiştir.

Tablo 1. A Bankası Piyasa Verileri

Spot Piyasalar	
USD Faiz oranı	2,80% - 3,00%
TRL Faiz oranı	10,0% - 12,00%
Spot USD/TRL	3,6430 - 3,6496
Vadeli Alış	1 USD = 3,7686 TL
Vadeli Satış	1 USD = 3,8152 TL

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere banka 6 ay sonra USD/TR kurunu vadeli(forward) döviz sözleşmesi aracılığıyla 1\$= 3,7686 lira olarak sabitlemiştir. Sözleşme sonrası işletme açısından vade tarihi geldiğinde ödeyeceği miktar bu kur üzerinden hesaplanacaktır. İthal edilen malların alındığı tarihte ödenecek miktar belli olduğunda bütçesini oluşturulabilecek ve herhangi bir risk ile karşı karşıya kalınmayacaktır. Aksi durumda 6 ay sonra \$/TL kurunun bugünkü fiyatından farklı bir seviyede olması maliyetin değişmesine ve dolayısıyla karlılık üzerinde de olumlu/olumsuz etki yaratmasına neden olacaktır.

İşletme ithal ettiği malların bedelini ödeme tarihi geldiğinde eğer vadeli (forward) döviz sözleşmesi imzalıysa yani 1\$=3,7686 olarak sabitlediyse ödeyeceği tutar (10.000.000 x 3,7686) 37.686.000 TL olacaktır

ve herhangi bir farklı durumla karşılaşmayacaktır. Vadeli (Forward) döviz sözleşmesine taraf olmama durumunda ise ödeme tarihinde spot piyasalarda oluşan \$/TL kuru üzerinden gerçekleştirilecektir.

5. Kur Riski Yönetim Faaliyetlerinde Kullanılan Vadeli (Forward) Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Ülkemizde 2005 yılından itibaren birçok şirket finansal durumlarını UMS/UFRS ile uyumlu Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarına (TMS/TFRS) göre raporlamaktadır. Bu kapsamda önceki bölümde bahsedilen forward sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi finansal araçlar olarak ele alınmaktadır.

TMS/TFRS’de finansal araçlarla ilgili; TMS 32: Finansal Araçlar: Sunum, TMS 39: Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme, TFRS 7: Finansal Araçlar: Açıklamalar, TFRS 9: Finansal Araçlar olmak üzere dört adet standart bulunmaktadır.

Forward sözleşmesi aracılığı ile gerçekleştirilmek istenen finansal riskten korunma işlemlerinde taraf olunan sözleşmenin, TMS 39 nolu standart kapsamında, türev ürün olarak tanımlanabiliyor olması gerekmektedir.

Bir aracın türev ürün olarak tanımlanabilmesi için aşağıda yer alan üç özelliğe sahip olması gerekmektedir(TMS39:paragraf 9):

- Belirli bir faiz oranında, finansal araç fiyatında, mal bedelinde, döviz kurunda, fiyat veya oran endeksinde, kredi derecesi veya kredi endeksinde ya da başka bir değışkende veya sözleşmenin taraflarından birine özgü olmayan finansal olmayan bir değışkende (bazen sözleşmeye konu olan olarak da adlandırılır) meydana gelen bir değışiklik karşısında değeri değışmektedir;
- Net bir başlangıç yatırımı gerektirmemekte veya piyasa koşullarındaki değışikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer türden sözleşmelere göre daha az bir net başlangıç yatırımı gerektirmektedir.
- Gelecek bir tarihte ödenecektir.

Yukarıda yer alan şartları sağlayan forward sözleşmeler, türev ürün olarak kabul edilmektedir. UMS/UFRS kapsamında türev ürün olarak kabul edilen forward sözleşmeler gerçeğe uygun değeri ile raporlanmaktadır. Raporlama tarihinde gerçeğe uygun değeri oluşun değışimlerin ise hangi hesaplarda muhasebeleştirileceğine ilişkin iki farklı uygulama yer almaktadır. Bunlar; finansal riskten korunma muhasebesi kapsamında forward sözleşmelerin muhasebeleştirilmesi ve alım satım amaçlı elde tutulan forward sözleşmelerin muhasebeleştirilmesidir.

Alım satım amaçlı elde tutulan forward sözleşmeler; genellikle, aktif ve kısa vadede gerçekleştirilen alım ve satım işlemlerini ifade etmektedir. Bu amaçla taraf olunan forward sözleşmelerde fiyat değışimlerinden kaynaklı kar sağlamak önem arz etmektedir. Yani işletme tarafından dolar kurunun yükselme ihtimalini göz önünde bulundurarak dolar forward sözleşmesinin satın alınması ve değeri değışimleri karşısında kısa bir süre sonra satılması örnek olarak gösterilebilmektedir. Burada amaç kısa dönemli değeri değışimlerinden faydalanarak kar edilmesidir.

TMS 39’a göre alım satım amaçlı elde tutulan forward sözleşmeler, gerçeğe uygun değeri farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık veya finansal borç olarak sınıflandırılır. Mali tablolara ilk alınmasında gerçeğe uygun değeri üzerinden kaydedilir ve gerçeğe uygun değeri değışiklikleri gelir tablosuna yansıtılır. Aşağıda alım satım amaçlı elde tutulan forward sözleşmelerin muhasebeleştirilmesi üzerine örnek yer almaktadır.

Finansal riskten korunma amaçlı forward sözleşmeler ise, işletmelerin faaliyetlerinden kaynaklı riskleri yönetmek amacıyla taraf olduğu sözleşmelerdir. Mali tablolarda raporlanabilmesi için, finansal riskten korunma muhasebesi adı verilen ve özel şartları içeren bir teknik uygulanmaktadır.

Finansal riskten korunma muhasebesi; finansal riskten korunma aracına bağlı kazanç ve kayıpların finansal tablolarda raporlanmasını değıştirerek, finansal riskten korunma aracına ve finansal riskten korunma

konusu kaleme ilişkin kazanç ya da kayıpların dengelendiği yani aynı dönemde gelir tablosunda raporlanmasını sağlayan bir tekniktir (<http://www.pwc.co.uk/industries/financial-services/regulation/understanding-regulatory-developments.html>).

Finansal riskten korunma muhasebesinde öncelikli amaç, korunma konusu kalem ve korunma aracına ait gelir ve giderlerin aynı dönemde raporlanmasını sağlayarak dalgalanmasını engellemektir. Bu tekniği uygularken temelde, iki unsur söz konusu olmaktadır. Bunlar; finansal riskten korunma konusu kalem ve korunma aracıdır.

Finansal riskten korunma konusu kalem, muhasebeleştirilmiş bir varlık veya borç, muhasebeleştirilmemiş bir kesin taahhüt, gerçekleşme olasılığı yüksek tahmini işlem veya yurtdışı bir işletmedeki net yatırım olabilmektedir (TMS39:paragraf 78).

Finansal riskten korunma aracı ise, finansal riskten korunan kalemin gerçeğe uygun değeri veya nakit akımlarında meydana gelebilecek değişimi dengelemek amacıyla oluşturulan türev enstrümanı veya diğer bir finansal varlık ya da yükümlülüktür (TMS 39:paragraf 74).

İşletmenin kendi bünyesinde risk unsuru oluşturabilecek, yabancı para cinsinden taahhüt edilen ödemeler, borçlar ya da gerçekleşme olasılığı yüksek alacakları gibi kalemler finansal riskten korunma konusunu oluşturmaktadır. Bu finansal riskten korunma konusunu oluşturan kalemlerden kaynaklanan riski bertaraf etmek amacıyla taraf olunan forward sözleşmeler ise finansal riskten korunma aracını oluşturmaktadır.

TMS 39 paragraf 86 da belirtildiği üzere finansal riskten korunma ilişkileri üç çeşittir. Bunlar;

1. Gerçeğe uygun değer riskinden korunma:

Gerçeğe uygun değer riskinden korunma; finansal varlık veya borcun gerçeğe uygun değerinde meydana gelen, belirli bir risk unsuru ile ilişkilendirilebilen ve kâr veya zararı etkileyebilecek nitelikteki değişikliklere karşı gerçekleştirilen bir finansal riskten korunma işlemidir.

2. Nakit akış riskinden korunma:

Muhasebeleştirilmiş bir varlık veya borca ya da gerçekleşme ihtimali yüksek tahmini bir işleme ilişkin belirli bir riskle ilişkilendirilebilen ve net kâr veya zararı etkileyebilen nitelikteki nakış akışı değişikliklerinden korunmak için gerçekleştirilen bir finansal riskten korunma işlemidir.

3. Yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma:

İşletmelerin net yatırımının bir parçası olarak muhasebeleştirilen kalemlere ilişkin belirli bir risk ile ilişkilendirilebilen finansal riskten korunma işlemidir. Yurtdışı işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma kapsamındaki işlemlerde nakit akış riskinden korunma amaçlı yapılan işlemlere benzer olarak muhasebeleştirilir.

Finansal riskten korunma muhasebesinin uygulanabilmesi için TMS 39 uyarınca belirli kriterlerin sağlanması gerekmektedir. Bunlar; işletmenin finansal riskten korunma ilişkisi ile finansal riskten korunma işleminde bulunmasına neden olan risk yönetimi, hedef ve stratejisinin belirlenmesi, bu hedef ve stratejilerin resmi bir belgeye dayandırılması ve resmi bir şekilde tanımlanmasıdır. Ayrıca, korunma ilişkisi güvenilir bir şekilde ölçülebilmeli, aralarında etkin bir korelasyon olmalı ve raporlama dönemi boyunca bu etkinliğin sağlanmasıdır.

Finansal riskten korunmanın etkinliği, finansal riskten korunma aracındaki kazancın finansal riskten korunan kalemdaki kaybı (zararı) karşılaması ya da dengelemesi olarak tanımlanabilmektedir (Demir, 2015:174).

Finansal riskten korunma işleminin etkinliği; finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen ve korunulan finansal riskle ilişkilendirilebilen değişikliklerin, forward sözleşmenin değerindeki değişimler tarafından dengelenme derecesidir.

TMS 39'a göre etkinliğin sağlanabilmesi için iki koşulun birden sağlanması gerekmektedir. Öncelikli koşul finansal riskten korunma işleminin başlangıcında ve sonraki dönemlerde risk olarak nitelendirilen kalem ile forward sözleşmesinin değişikliklerini dengelemesidir. İkinci koşul ise işletmenin risk yönetim stratejisinde belirlediği etkinlik testinin sonucunun %80 ile %125 aralığında olmasıdır. İşletme bu etkinliği finansal riskten korunma işleminin ortaya çıktığı tarihte ve en azından işletmenin yıllık veya ara dönem finansal tablolarını hazırladığı zamanlarda değerlendirmelidir.

TMS/UMS 39 a göre iki ayrı etkinlik testi uygulanmalıdır. Bunlar; Geleceğe yönelik test ve geçmişe yönelik testtir. Geleceğe yönelik testte, ileriye dönük olarak son derece etkili olduğu beklenmektedir. Bu test, korunma işleminin başlangıcında ve en azından her bilanço tarihinde yapılmalıdır. Geçmişe yönelik testte, son muhasebe döneminde korunma işleminin etkin olduğunu göstermektedir. Bu test en azından her bilanço tarihinde yapılmalıdır (Ramirez, 2007:18).

TMS/UMS 39, geleceğe yönelik etkinlik testi için özel bir yöntem belirlememiştir. Genel olarak, Kritik Koşullar Yöntemi, Doğrusal Regresyon ve Monte Carlo Simülasyonu yöntemi kullanılır. Geçmişe yönelik test için de özel bir yöntem belirtmemekle birlikte genel olarak Rasyo Analizi (DollarOffset) yöntemi kullanılmaktadır (Ramirez, 2007:19-20).

TMS 39 paragraf 101 uyarınca finansal riskten korunma muhasebesi kapsamında taraf olunan forward sözleşmesinin vadesinin dolması, satılması, sonlandırılması veya kullanılması durumunda ya da işletmenin finansal riskten korunma muhasebesinin gerekli koşullarının sağlanamaması durumunda veya işletmenin ilgili işlemi sınıflandırmayı/düzenlemeyi iptal etmesi durumunda uygulamaya son verilir. İşletmenin risk yönetim stratejisinin bir parçası olarak forward sözleşmesinin yenilenmesi veya başka bir finansal araca aktarılması sonlandırma olarak kabul edilmemektedir.

Finansal riskten korunma muhasebesinin finansal olmayan bir varlıkla veya bir borç ile muhasebeleştirilmesi durumunda TMS 39 paragraf 98 uyarınca iki farklı yöntem kullanılmaktadır. İşletme finansal riskten korunma muhasebesi dönem veya dönemleri süresince diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştiği kazanç veya kayıpları, varlığın elde edildiği dönemde veya üstlenilen borcun kar veya zararı etkilediği dönemde yeniden sınıflandırarak kar veya zarar içerisinde gösterebilir. Diğer bir seçenek olarak diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştiği kazanç veya kayıpları iptal ederek varlık veya borcun ilk maliyetin ya da defter değerine aktarabilmektedir.

Bu iki seçenekten birini muhasebe politikası olarak belirleyen işletme, diğer finansal riskten korunma işlemlerinde de bunu tutarlı bir şekilde uygulaması gerekmektedir.

Genel olarak değerlendirmek gerekirse; riskten korunma adına finansal riskten korunma yani hedging yöntemini forward sözleşme aracılığıyla gerçekleştirebilen işletmeler, TMS 39 nolu standart kapsamında finansal riskten korunma muhasebesine ait kriterleri yerine getirebilmesi gerekmektedir. Bu kriterler yerine getirilemiyor ise forward sözleşmelerini finansal tablolarında alım satım amaçlı göstermek durumundadırlar. Bu amaçla alınan forward sözleşmeler, gerçeğe uygun değer kar veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılır ve her raporlama döneminde bu ürünlerin gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklikten kaynaklanan kazanç veya kaybı, doğrudan kar veya zararda muhasebeleştirilir. Diğer durumda, yani finansal riskten korunma muhasebesinin özel koşullarının yerine getirildiği durumda ise korunma türüne göre temelde iki alternatif söz konusu olmaktadır.

Gerçeğe uygun değer riskinden korunuluyorsa; finansal riskten korunma aracı yani forward sözleşmesi ve korunma konusu kalemin değişimleri kar veya zararda muhasebeleştirilir. Böylelikle korunma konusu kalemdeki gerçeğe uygun değer değişiminden kaynaklı risk dengelenmiş olmaktadır.

Nakit akış riskinde korunuluyor ise; finansal riskten korunma aracının yani forward sözleşmesinin gerçeğe uygun değer değişiminde korunma konusu kalem ile etkin olduğu tespit edilen kısmı özkaynaklar hesap grubu içerisinde, diğer kapsamlı gelir içerisinde etkin olmayan kısmı ise, kar veya zararda muhasebeleştirilir.

Yukarıda bahsedilen bilgiler doğrultusunda, Türkiye’de faaliyet gösteren bir üretim işletmesinin 2017 yılında finansal riskten korunma muhasebesi kapsamında gerçekleştirdiği riskten korunma işlemlerinin bir bölümü aşağıda vaka çalışması olarak sunulmuştur.

6. Vaka Çalışması

Bu vaka çalışmasında forward sözleşmesinin bir tarafı olan bir üretim işletmesi açısından muhasebeleştirilmesi ele alınmıştır. Forward sözleşmesinin diğer tarafı olan banka, aracı kurum ya da yatırımcının kim olduğu bilinemeyeceğinden bize bilgi olarak verilmediğinden sadece tek taraflı muhasebeleştirilmesi üzerinde durulmuştur. Vaka aracılığıyla TMS/IFRS kapsamında finansal riskten korunma muhasebesini anlamakta ve uygulamakta zorlanan işletmelere yol haritası oluşturulmaya çalışılmıştır.

Vaka çalışmasında forward sözleşmesinin bir tarafı olan XYZ Sanayi ve Ticaret A.Ş. A Holding A.Ş.’nin bir iştiraki olarak kurulmuştur. Şirket’in ana faaliyet alanı üretim, pazarlama ve satış. Sermaye Piyasası Kurulu’na (SPK) kayıtlıdır ve hisseleri 1986 yılından beri Borsa İstanbul A.Ş.’de (BIST) işlem görmektedir.

İşletme 2017 yılında döviz kurlarındaki fiyat değişimlerine karşı, finansal sonuçlarında oluşabilecek dalgalanmaya karşı, Riskten Korunma Politikaları ve Riskten Korunma Muhasebesi Dokümantasyonu oluşturmuştur. Aşağıda yer alan bilgiler bu dokümantasyondan alınmıştır:

Yabancı para (kur) riskine yönelik yönetim politikası; şirketin fonksiyonel ve sunum para birimi Türk Lirası’dır (TL). TL para birimi dışındaki diğer para birimlerinde yapılan satış ve satın alma işlemlerinden ötürü, yabancı para (kur) risklerine maruz kalmaktadır. Bu nedenle, yabancı para kurlarındaki dalgalanmalar, TL para biriminden ifade edilen, bilanço ve gelir tablosu üzerinde olumlu veya olumsuz yönde etkiler yaratmaktadır.

Şirketin, riskten korunma muhasebesine konu edilen, yabancı para (kur) riski yaratan işlemleri, Euro para biriminde yapılan ihracat satışları ve Dolar para biriminde yapılan hammadde alımlarıdır. Şirketin riskten korunma politikası, gerçekleşme olasılığı yüksek Euro para birimindeki ihracat satış ve Dolar para biriminde yapılan hammadde alım işlemlerinden kaynaklanan yabancı para (kur) risklerini ortadan kaldırmaktır. Riskten korunma aracı olarak, yabancı para (kur) risklerinden korunma amacıyla, vadeli döviz alım ve satım işlemleri (forward) gerçekleştirilmektedir.

Riskten korunma muhasebesi kapsamında kur riskine yönelik gerçekleşme olasılığı yüksek ihracat satışları ve hammadde alımlarından kaynaklanan riskler için vadeli (forward) döviz alım ve satım sözleşmeleri ile korunmayı amaçlanmaktadır. Korunma türü olarak nakit akış riskinden korunma muhasebesini uygulamakta olup, gerçekleşme olasılığı yüksek işlemlerden kaynaklı kur riskinden korunulmaktadır. İlgili vadeli döviz alım/satım sözleşmelerinin gerçeğe uygun değer değişimleri, realizasyon tarihlerine kadar, özkaynaklar altında ertelenecek olup, realizasyon tarihlerinde ortaya çıkan gerçeğe uygun değer rakamları, şirketin belirlediği muhasebe politikası gereği, ihracat satış gelirleri ile hammadde alım maliyetleri üzerine yansıtılacaktır.

Finansal riskten korunma konusu kalem; ilgili vadeli döviz alım/satım sözleşmesinin vade tarihi ve öncesindeki son (ilgili vadeli döviz alım/satım sözleşmesi üzerinde sabitlenen Euro tutarı kadar) gerçekleşme olasılığı yüksek ihracat satış işlemleridir. İlgili vadeli döviz alım/satım sözleşmesinin vade tarihi ve öncesindeki son (ilgili vadeli döviz alım/satım sözleşmesi üzerinde sabitlenen Dolar tutarı kadar) gerçekleşme olasılığı yüksek hammadde alım işlemleri oluşturmaktadır.

Finansal riskten korunma aracı olarak; Euro Satış / Dolar Alış özellikli vadeli (forward) döviz alım/satım sözleşmeleri oluşturulacaktır. Söz konusu vadeli döviz alım/satım sözleşmeleri, gerçekleşme olasılığı yüksek ihracat satışlarından kaynaklanan Euro/TL yabancı para kur riskleri ile gerçekleşme olasılığı yüksek hammadde alımlarından kaynaklanan Dolar/TL yabancı para kur risklerini ayrı ayrı korunma (hedge) işlemi gerçekleştirebilmek için iki ayrı sentetik türev¹ ürün halinde takip edilecektir. Söz konusu sentetik türev ürünlerin TL tutarları, piyasalarda gözlemlenebilir verileri (faiz, kur, vb.) baz alan değerlendirme teknikleri yoluyla hesaplanacaktır.

Etkinlik testleri kapsamında iki tür etkinlik testi gerçekleştirilecektir. İleriye Dönük Etkinlik Testleri, finansal riskten korunma ilişkisinin başlangıcında ve her raporlama tarihinde yapılmak durumundadır. Belirlenen gerçekçi senaryolara göre yapılan yabancı para kur dalgalanmalarının riskten korunma kalemin üzerindeki etkisi, riskten korunma aracının gerçeğe uygun değer değişimi ile TMS 39'da belirtilen etkinlik bandı içerisinde dengelenmesi durumunda, ileriye dönük etkinlik testlerinin başarılı olduğu kabul edilir. Geriye Dönük Etkinlik Testleri kapsamında ise geriye dönük etkinlik testleri, en az her raporlama tarihinde Rasyo Analizi (dolar offset) metodu kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Yabancı para kurundaki dalgalanmaların, riskten korunma aracının gerçeğe uygun değeri üzerindeki etkisi ile riskten korunma kalem üzerindeki etkisinin TMS 39'da belirtilen etkinlik bandı içerisinde dengelenmesi durumunda, geçmişe dönük etkinlik testlerinin başarılı olduğu kabul edilir. Kabul edilebilir etkinlik bandı = 80% - 125% aralığındadır.

Uygulama aşamasında işletme aşağıda yer alan işlemleri gerçekleştirmiştir:

Öncelikle, işletmede risk yönetimi amaç ve stratejisi gereği gerçekleşme ihtimali çok yüksek gelecekteki satış ve hammadde alımlarından doğacak kur riskinden korunma işlemi yapılacaktır. Finansal riskten korunma konusu kalem olarak üç ay sonra gerçekleşecek Euro cinsinden satışlar ile dolar cinsinden hammadde alımları belirlenmiştir. Korunma konusu işlem olarak ise üç ay sonra gerçekleşecek Euro cinsinden satışlar ile alımların net tutarının %50'si ve bu tutara yani 2.500.000 Euro'ya denk gelen Dolar cinsinden hammadde alımları alınmıştır. Tahmini işlem tutarı; Nisan 2017'da gerçekleştirilecek Euro cinsinden satışların 2.500.000 Euro'luk kısmı ve Nisan 2017'da gerçekleştirilecek Dolar cinsinden alımların 2.500.000 milyon Euro'ya karşılık gelen kısmı olarak belirlenmiştir.

Tablo 2. Finansal Riskten Korunma Aracı

Finansal Riskten Korunma Aracı	
Tür:	Forward kontrat
Satış:	2.500.000 Euro
Alım:	2.671.500Dolar
Forward kur:	1 Euro = 1,0686Dolar
Spot kur:	1 Euro = 1,0674Dolar
İşlem tarihi:	17.01.2017
Vade tarihi:	17.04.2017

Tablo 3'de 17.01.2017 tarihine ait Euro/TL, Dolar/TL kurları ve 17.04.2017 vadeli (forward) sözleşme kuru verilmiştir. Oluşturulan sentetik sözleşmelerin forward kur hesaplanması şirket tarafından yapılmıştır. Hesaplama şekli aşağıda verilen I ve II nolu formüllerde yer almaktadır².

Tablo 3. 17.01.2017 Tarihli Spot ve Vadeli Döviz Kurları

	Spot Kur	Vadeli (Forward) Kur	
1 EUR	1,0674 \$	1,0686 \$ (Sözl.Kuru)	
1 USD	3,7894 TL	3,8666 TL(1)	Hesaplanan Değer
1 EUR	4,0448 TL	4,1318TL(2)	Hesaplanan Değer

$$1 \text{ USD} = (1+3\text{Aylık TL Faiz Oranı } \%)^{(90/365)} / (1+3 \text{ Aylık USD Faiz Oranı } \%)^{(90/365)} \times \text{Spot kur} \quad (1)$$

$$= (1 + \%10.64)^{(90/365)} / (1 + \%1.95)^{(90/365)} \times 3,7894 = 3,8666 \text{ TL (USD ALIŞ / TL SATIŞ hesaplanan forward kuru)}$$

$$1 \text{ EUR} = (\text{EUR/USD}) \times (\text{USD/TL}) \quad (2)$$

$$= 1,0686 \times 3,8666 = 4,1318 \text{ TL (EUR SATIŞ / TL ALIŞ hesaplanan forward kuru)}$$

Tablo 4. Taraf Olunan Vadeli İşlem (Forward) Sözleşmesi ve Oluşturulan Sentetik Sözleşmeler

Forward tutarı:	2.500.000 Euro satış / 2.671.500 Dolar alış (Orijinal Kontrat)
Sentetik Forward Sözleşme 1	2.500.000 Euro satış / 10.329.500 TL alış
Sentetik Forward Sözleşme 2	10.329.500 TL satış / 2.671.500 Dolar alış

Yukarıda Tablo 4’de tanımlanan Euro Satış / Dolar Alış kontratı Euro Satış / TL Alış ve Dolar Alış/ TL Satış olarak ayrıştırılarak Euro satış ve Dolar alımları ile ilişkilendirilmiştir. Hammadde alımları ve mamul satışları olarak iki farklı sentetik sözleşme şu şekilde oluşturulmuştur:

Oluşturulan 1. sentetik vadeli (forward) döviz sözleşmesi işletmenin üç ay sonra gerçekleşme ihtimali yüksek Euro cinsinden satışlarıyla ilişkilendirilmiştir. Sözleşme 2.500.000 EURO Satış / 10.329.500 TL Alış büyüklüğündedir. Bu sözleşme ile işletme vade tarihine gelindiğinde 2.500.000 Euro karşılığında (2.500.000 Euro x 4,1318 TL) 10.329.500 TL almayı taahhüt etmiştir. EURO/TL = 4,1318 TL olarak sabitlenmiştir. İşletme vade tarihinde vadeli kur üzerinden (1 EUR=4,1318TL) satışını gerçekleştirecektir.

Oluşturulan 2. sentetik vadeli (forward) döviz sözleşmesi işletmenin üç ay sonra gerçekleşme ihtimali yüksek Dolar cinsinden hammadde alımlarıyla ilişkilendirilmiştir. Sözleşme 10.329.500 TL Satış /2.671.500 Dolar Alış büyüklüğündedir. Bu sözleşme ile işletme vade tarihine gelindiğinde 2.671.500 Dolar karşılığında (2.671.500 Dolar x 3,8666 TL) 10.329.500 TL ödemeyi taahhüt etmiştir. Dolar/TL = 3,8666 TL olarak sabitlenmiştir. İşletme vade tarihinde vadeli kur üzerinden (1 USD=3,8666TL) hammadde alımını gerçekleştirecektir.

Etkinlik testi olarak, finansal riskten korunma muhasebesinin başlangıcında, her raporlama döneminde ve vade tarihinde “dollaroffset” metodu kullanılarak “Geriye Dönük Etkinlik Testi” gerçekleştirilecektir.

17.01.2017 tarihinde vadeli (forward) sözleşmesinin gerçeğe uygun değeri sıfır olduğu için herhangi bir kayıt yapılmamış ve iki ayrı sözleşme olarak üretim işletmesinin nazım hesaplarında izlenmiştir.

Madde No	AÇIKLAMA	BORÇ	ALACAK
 17.01.2017..... 9xx Vadeli Döviz Alım İşlemleri- Euro TL (Alacaklar) 9xx Vadeli Döviz Euro İşlemleri(Borçlar) Forward Sözleşmesi Satın Alınması Sentetik 1	10.329.500	10.329.500
Madde No	AÇIKLAMA	BORÇ	ALACAK
 17.01.2017..... 9xx Vadeli Döviz Satım İşlemleri- Dolar TL (Alacaklar) 9xx Vadeli Satım İşlemleri(Borçlar) Forward Sözleşmesi Satın Alınması Sentetik 2	10.329.500	10.329.500

XYZ İşletmesi vadeli (forward) sözleşmesine taraf olduktan bir süre sonra 31.01.2017 tarihinde finansal riskten korunma muhasebesine başlamıştır. Başlangığı tarih itibarıyla aşağıdaki değerlendirme işlemi yapılmıştır.

Değerleme tarihinde 17 Nisan 2017 vadeli EUR /TL Kuru 4,1396 TL(4) olarak hesaplanmıştır.

$$1 \text{ Dolar} = (1+3\text{Aylık TL Faiz Oranı } \%)^{(76/365)} / (1+3 \text{ Aylık USD Faiz Oranı } \%)^{(76/365)} \times \text{Spot kur} \quad (3)$$

$$= (1 + \%10.91)^{(76/365)} / (1 + \%1.95)^{(76/365)} \times 3,7942 = 3,8613 \text{ TL (USD ALIŞ / TL SATIŞ hesaplanan forward kur)}$$

$$1 \text{ Euro} = (\text{EUR/USD}) \times (\text{USD/TL}) \quad (4)$$

$$= 1,0721 \times 3,8613 = 4,1396 \text{ TL (EUR SATIŞ / TL ALIŞ hesaplanan forward kuru)}$$

Değerleme tarihi olan 31.01.2017’de vadeli Euro / TL Kuru 4,1396 TL **(4)** olarak hesaplanmıştır. Spot kur ise 1 EUR= 4,0632TL’dir. Oluşturulan 1.sentetik vadeli (forward) işlem sözleşmesinin ilk kayıtlara alındığı tarih itibariyle gerçeğe uygun değerinde 19.500 TL’lik bir azalış gerçekleşmiştir. Bu azalışın nedeni Euro/TL kurunun değer kazanmasıdır. 17.01.2017 tarihinde 1 Euro = 4,1318 TL iken değerlendirme günü 1 Euro = 4,1396 TL’dir. Finansal riskten korunma muhasebesi gereği yapılan etkinlik testinde sözleşmenin 46.000 TL’lik kısmının etkin olduğu hesaplanmıştır. Yapılan etkinlik testi Tablo 5’de yer almaktadır. TMS 39 paragraf 95 gereği etkin olan 46.000 TL bilançoda diğer kapsamlı gelir içerisinde Finansal riskten korunma fonu hesabında gösterilmiş geri kalan 26.500 TL’lik kısmı gelir tablosunda diğer kapsamlı gelir/giderler içerisinde Finansal varlık değerlendirme karları hesabında raporlanmıştır.

Tablo 5. Geçmişe Yönelik Etkinlik Testi

Geçmişe Yönelik Etkinlik Testi 31 Ocak 2017						
Finansal Riskten Korunma Konusu Kalem			Finansal Riskten Korunma Aracı			
Varsayımsal Türev – Spot Bileşen			Spot Bileşen			
Türev Ürün Tutarı	2.500.000	EURO	(2.500.000)	EUR	Türev Ürün Tutarı	
EUR/TL Spot Kur (Test Tarihi)	4,0632	EURO/TL	4,0632	EURO/TL	EUR/TL Spot Kur (Test Tarihi)	
Türev Ürün Tutarı TL (A)	10.158.000	TL	(10.158.000)	TL	Türev Ürün Tutarı TL (A)	
Başlangıç Tarihi Spot EURO/TL Kur	4,0448	TL	4,0448		Başlangıç Tarihi Spot EURO/TL Kur	
Başlangıç Tarihinde spot kur üzerinden hesaplanan Türev Ürün Tutarı(B)	10.112.000	TL	(10.112.000)	TL	Başlangıç Tarihinde spot kur üzerinden hesaplanan Türev Ürün Tutarı(B)	
(A-B) Varsayımsal Türev Gerçeğe Uygun Değeri (spot)	46.000	TL	(46.000)	TL	(A-B) Varsayımsal Türev Gerçeğe Uygun Değeri (spot)	
Korunma Oranı			-100%		Korunma Oranı	

Madde No	AÇIKLAMA	BORÇ	ALACAK
 31.01.2017..... Finansal Riskten Korunma Fonu(Özk) Finansal Varlık Değerleme Karları (GT) Türev Finansal Yükümlülükler (Pasif)	46.000	26.500 19.500
	Gerçeğe Uygun Değer Değişimi		

Değerleme tarihi olan 31.01.2017’de vadeli Dolar/TL Kuru 3,8613 TL **(3)** olarak hesaplanmıştır. Bu tarihte spot kur ise 1Dolar= 3,7942 TL’dir. Oluşturulan 2. Sentetik vadeli (forward) işlem sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde 14.159 TL’lik bir azalış gerçekleşmiştir. Bu azalışın nedeni 17.01.2017 tarihinde vadeli Forward kurun (1Dolar = 3,8666 TL) finansal riskten korunma muhasebesi gereği yapılan değerlendirme gününe göre (1 Dolar =3,8613 TL) değer kaybetmiş olmasıdır. Finansal riskten korunma muhasebesi gereği yapılan etkinlik testinde sözleşmenin 12.823 TL’lik kısmının etkin olduğu hesaplanmıştır. Yapılan etkinlik testi Tablo 6’de yer almaktadır. TMS 39 paragraf 95 gereği etkin olan 12.823 TL bilançoda diğer kapsamlı gelir içerisinde Finansal riskten korunma fonu hesabında gösterilmiş geri kalan 27.109 TL’lik kısmı gelir tablosunda diğer kapsamlı gelir/giderler içerisinde Finansal varlık değerlendirme zararları hesabında raporlanmıştır.

Tablo 6. Geçmişe Yönelik Etkinlik Testi

Geçmişe Yönelik Etkinlik Testi 31 Ocak 2017						
Finansal Riskten Korunma Konusu Kalem			Finansal Riskten Korunma Aracı			
Varsayımsal Türev – Spot Bileşen			Spot Bileşen			
Türev Ürün Tutarı	(2.671.500)	Dolar		2.671.500	Dolar	Türev Ürün Tutarı
Dolar/TL Spot Kur (Test Tarihi)	3,7942	Dolar/TL		3,7942	Dolar/TL	Dolar/TL Spot Kur (Test Tarihi)
Türev Ürün Tutarı TL (A)	(10.136.205)	TL		10.136.205	TL	Türev Ürün Tutarı TL (A)
Başlangıç Tarihi Spot Dolar/TL Kur	3,7894			3,7894		Başlangıç Tarihi Spot Dolar/TL Kur
Başlangıç Tarihinde spot kur üzerinden hesaplanan Türev Ürün Tutarı(B)	(10.123.382)	TL		10.123.382	TL	Başlangıç Tarihinde spot kur üzerinden hesaplanan Türev Ürün Tutarı(B)
(A-B) Varsayımsal Türev Gerçeğe Uygun Değeri (spot)	(12.823)	TL		12.823	TL	(A-B) Varsayımsal Türev Gerçeğe Uygun Değeri (spot)
Korunma Oranı			100%			Korunma Oranı

Madde No	AÇIKLAMA	BORÇ	ALACAK
 31.01.2017		
	Finansal Varlık Değerleme Zararları (GT)	26.982	
	Türev Finansal Yükümlülükler (Pasif)		14.159
	Riskten Korunma Fonu(Özk)		12.823
	Gerçeğe Uygun Değer Değişimi		

Vade tarihine gelindiğinde öncelikle bu tarih itibarıyla değerlendirme işlemi yapılmıştır. 1. Sentetik forward döviz sözleşmesinde spot kur 1Euro=3,8958 TL’dir. Sözleşmenin gerçeğe uygun değeri 609.500 TL artış göstermiştir. Bu artışın nedeni bir önceki değerlendirme tarihi 31.01.2017 vadeli Forward kurun (1 Euro = 4,1396 TL) finansal riskten korunma muhasebesi gereği yapılan değerlendirme gününe göre (1 Euro =3,8958 TL) değer kaybetmiş olmasıdır. Oluşan bu artışın finansal riskten korunma muhasebesi gereği yapılan etkinlik testinde 418.500 TL’lik kısmı etkin olduğu hesaplanmıştır. Yapılan etkinlik testi Tablo 7’de yer almaktadır. TMS 39 paragraf 95 gereği etkin olan 418.500 TL özkaynak hesap gurubunda gösterilmiş, geri kalan 191.000 TL gelir tablosunda diğer kapsamlı gelir/giderler içerisinde raporlanmıştır.

Tablo 7. Geçmişe Yönelik Etkinlik Testi

Geçmişe Yönelik Etkinlik Testi 17 Nisan 2017						
Finansal Riskten Korunma Konusu			Finansal Riskten Korunma Aracı			
Varsayımsal Türev – Spot Bileşen			Spot Bileşen			
Türev Ürün Tutarı	2.500.000	Euro		(2.500.000)	Euro	Türev Ürün Tutarı
Euro/TL Spot Kur (Test Tarihi)	3,8958	Euro/TL		3,8958	Euro/TL	Euro/TL Spot Kur (Test Tarihi)
Türev Ürün Tutarı TL (A)	9.739.500	TL		(9.739.500)	TL	Türev Ürün Tutarı TL (A)
Bir önceki test tarihi Spot Kur	4,0632			4,0632		Bir önceki test tarihi Spot Kur
Bir Önceki Test Tarihinde Spot kur üzerinden hesaplanan Türev Ürün Tutarı(B)	10.158.000	TL		(10.158.000)	TL	Bir Önceki Test Tarihinde Spot kur üzerinden hesaplanan Türev Ürün Tutarı(B)
(A-B) Varsayımsal Türev Gerçeğe Uygun Değeri (spot)	(418.500)	TL		418.500	TL	(A-B) Varsayımsal Türev Gerçeğe Uygun Değeri (spot)
Korunma Oranı			-100%			Korunma Oranı

Madde No	AÇIKLAMA	BORÇ	ALACAK
 17.04.2017..... Türev Finansal Varlıklar (Aktif) Finansal Varlık Değerleme Karları (GT) Finansal Riskten Korunma Fonu(Özk)	609.500	191.000 418.500
	Gerçeğe Uygun Değer Değişimi		

Vade tarihinde yapılmış bir diğer işlem; finansal riskten korunma muhasebesi kapsamında özkaynaklar hesap grubunda biriktirilen finansal riskten korunma fonun toplam tutarını, TMS 39 paragraf 98 gereği satış ile ilişkilendirilmesinden dolayı satış gelirlerine aktarılmış, kapatılmıştır.

Madde No	AÇIKLAMA	BORÇ	ALACAK
 17.04.2017..... Finansal Riskten Korunma Fonu(Özk) Yurtdışı Satışlar(GT)	372.500	372.500
	Fonun Devredilmesi		

Son olarak; sözleşme sona erdirilmiş ve banka ile yapılan forward sözleşmesi sonucunda arada oluşan olumlu kur farkından kaynaklı netleştirme yapılarak işletmenin kasasına 187.222 TL'lik bir para girişi olmuştur.

Madde No	AÇIKLAMA	BORÇ	ALACAK
 17.04.2017..... Kasa Türev finansal Yükümlülükler Türev Finansal Varlıklar	590.000 19.500	609.500
	Sözleşmenin Sonlandırılması		

İşletme oluşturulan 2. Sentetik sözleşme için vade sonunda benzer işlemler gerçekleştirmiş, öncelikle vade tarihinde değerlendirilmiştir. 2. Sentetik vadeli (forward) döviz sözleşmesinde spot kur 1Dolar=3,6646 TL'dir. Sözleşmenin gerçeğe uygun değeri 525.484 TL azalış göstermiştir. Bu azalışın nedeni bir önceki değerlendirme tarihi 31.01.2017 vadeli Forward kurun (1 Dolar = 3,8613 TL) finansal riskten korunma muhasebesi gereği yapılan değerlendirme gününe göre (1 Dolar =3,6646 TL) değer kaybetmiş olmasıdır. Finansal riskten korunma muhasebesi gereği yapılan etkinlik testinde sözleşmenin 464.915 TL'lik kısmı etkin olduğu hesaplanmıştır. Yapılan etkinlik testi Tablo 8'de yer almaktadır. TMS 39 paragraf 95 gereği etkin olan 464.915 TL özkaynak hesap grubunda gösterilmiş, geri kalan 60.569 TL gelir tablosunda diğer kapsamlı gelir/giderler içerisinde raporlanmıştır.

Tablo 8. Geçmişe Yönelik Etkinlik Testi

Geçmişe Yönelik Etkinlik Testi 17 Nisan 2017						
Finansal Riskten Korunma Konusu Kalem			Finansal Riskten Korunma Aracı			
Varsayımsal Türev – Spot Bileşen			Spot Bileşen			
Türev Ürün Tutarı	(3.587.306)	Dolar		3.587.306	Dolar	Türev Ürün Tutarı
Dolar/TL Spot Kur (Test Tarihi)	3,6646	Dolar/TL		3,6646	Dolar/TL	Dolar/TL Spot Kur (Test Tarihi)
Türev Ürün Tutarı TL (A)	(13.146.041)	TL		13.146.041	TL	Türev Ürün Tutarı TL (A)
Bir önceki test tarihi Spot Kur	3,7942			3,7942		Bir önceki test tarihi Spot Kur
Bir Önceki Test Tarihinde Spot kur üzerinden hesaplanan Türev Ürün Tutarı(B)	(13.610.956)	TL		13.610.956	TL	Bir Önceki Test Tarihinde Spot kur üzerinden hesaplanan Türev Ürün Tutarı(B)
(A-B) Varsayımsal Türev Gerçeğe Uygun Değeri (spot)	464.915	TL		(464.915)	TL	(A-B) Varsayımsal Türev Gerçeğe Uygun Değeri (spot)
Korunma Oranı			-100%			Korunma Oranı

Madde No	AÇIKLAMA	BORÇ	ALACAK
 17.04.2017..... Finansal Riskten Korunma Fonu Finansal Varlık Değerleme Zararları Türev Finansal Yükümlülükler	464.915 60.569	525.484
	Gerçeğe uygun değer değişimi		

Vade tarihinde yapılmış bir diğer işlem; finansal riskten korunma muhasebesi kapsamında özkaynaklar hesap grubunda biriktirilen finansal riskten korunma fonunun toplam tutarı TMS 39 paragraf 98 gereği hammadde alımı ile ilişkilendirilmesinden dolayı stok maliyetlerine aktarılmış, kapatılmıştır.

Madde No	AÇIKLAMA	BORÇ	ALACAK
 17.04.2017..... Stoklar Finansal Riskten Korunma Fonu Fonun Devredilmesi	452.092	452.092

Son olarak; sözleşme sona erdirilmiş ve banka ile yapılan forward sözleşmesi sonucunda arada oluşan olumsuz kur farkından kaynaklı netleştirme yapılarak işletmenin kasasından 539.770TL'lik bir para çıkışı olmuştur.

Madde No	AÇIKLAMA	BORÇ	ALACAK
 17.04.2017 Türev Finansal Yükümlülükler Kasa Sözleşmenin Sonlandırılması	538.307	538.307

7. Sonuç ve Değerlendirme

Risk, şirketler için kaçınılmaz bir unsurdur. Özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinde faaliyet gösteren şirketler sıklıkla kur riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Kur riskini yönetmek adına birçok yöntem kullanılmaktadır. Kullanılan yöntemlerden biri finansal riskten korunma yani "hedging" işlemidir. Finansal riskten korunma işlemi gerçekleştirilirken finansal türev ürünler kullanılmaktadır ve bu ürünlerin kullanımı, yapılarının karmaşık olmasından dolayı diğer finansal araçlara göre farklıdır. Bu karmaşıklığın yanında, bu ürünler aracılığıyla ileride oluşabilecek kur değişimlerinin etkilerinden korunma gerçekleştirilirken, finansal tablolarda farklı dönemlerde muhasebeleştirilmesinden kaynaklı gelir dalgalanmaları oluşabilmektedir. Bu dalgalanmaları bertaraf etmek adına, finansal riskten korunma muhasebesi tekniği kullanılmaktadır. Bu tekniğin kullanılması ile ilgili herhangi bir zorunluluk olmamasına karşın kullanılabilmesi için belli kriterlerin sağlanması gerekmektedir.

Çalışmada konu olarak günümüzde gittikçe artan kur riski yönetim faaliyetlerinde araç olarak kullanılan forward sözleşmeler ve TFRS/TMS kapsamında bu sözleşmelerin muhasebeleştirilmesine ilişkin teorik bilgiler verilmesi ve uygulama sürecinin irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla kur riski yönetimi ve bu yönetimi gerçekleştirirken kullanılan forward sözleşmeler açıklanmış, TMS/TFRS kapsamında sözleşmelerin nasıl muhasebeleştirilmesine gerektiğine ilişkin standartlar irdelenmiştir.

Sürecin daha iyi anlaşılması amacıyla reel sektörde yer alan bir işletmenin kur riski yönetim süreci ve muhasebeleştirme işlemleri vaka çalışması kapsamında verilmiştir. Vaka çalışmasına konu edilen işletme, farklı para birimleri üzerinden alım, satım işlemlerini gerçekleştirdiği için kur riski ile karşı karşıya kalmıştır. Kur riski yönetimi kapsamında belirli hedef ve stratejiler oluşturulmuş ve riskten korunma adına vadeli (forward) döviz sözleşmesine taraf olunmuştur. Taraf olunan vadeli (forward) işlem sözleşmesi işletmenin kendi ihtiyaçları doğrultusunda ayrıştırılarak iki farklı vadeli (forward) sözleşme olarak ele alınmıştır. Bu sözleşmeleri, risk yönetimi adına gerçekleştirmiş ve muhasebe standartları gereği gerekli koşullar yerine getirildiği için finansal riskten korunma muhasebesi kapsamında muhasebeleştirilmiştir. Değerleme döneminde ve vade sonunda değerlendirme işlemi yapılmış ve etkinlik testleri gerçekleştirilmiştir. Sözleşmelerin etkin olan kısmı finansal durum tablosunda özkaynaklar hesap gurubu içerisinde raporlanmış, geri kalan kısım ise diğer kapsamlı gelir/gider tablosu içerisinde raporlanmıştır. Vade sonunda ise sözleşmeler netleştirilerek kapatılmış, özkaynaklar hesap gurubu içerisinde biriktirilen fon ise satış gelirlerine ve stoklara aktarılmıştır. Böylelikle dönemler arasındaki fark kapatılarak taraf olunan sözleşme ile bağdaştırılan alım ve satım işlemleri dengelenmiş, gelir/gider sonuçlarında herhangi bir dalgalanma yaratılmasına engel olunmuştur. Literatürdeki

çalışmalardan farklı olarak yaşayan bir işletmenin risk yönetim sürecinin kapsamlı bir şekilde ele alınması uygulayıcılara yol gösterici olması açısından fayda sağlayacaktır.

İşletmelerin TMS/IFRS kapsamında ele aldığı finansal araçlara ilişkin standartların karmaşık olması, finansal riskten korunma muhasebesinde gerekli kriterlerin sağlanmasının zorluğu ve isteğe bağlı olması gibi nedenlerle uygulama oranları oldukça düşüktür. İlgili standartlar kapsamında daha fazla ayrıntıya girilmesi ve güncel örneklerle yer verilmesi uygulama oranının artırılmasında önemli bir etken olacaktır. Böylelikle daha fazla uygulayıcının standardı özümsemesi mümkün olacaktır.

Son Notlar

1. *Sentetik türev ürünler, müşterinin ihtiyaçları doğrultusunda "natural" türev ürün bulunmaması durumunda, yatırım bankasının müşteri için tasarladığı korunma amaçlı ürünlerdir. (Akçay, Kayahan ve Öğüç Yürükoğlu, 2015:391).*
2. *Hesaplama kullanılan formül, forward kuru hesaplama formülüdür (Tanrıöven, 2014: 162).*

Kaynaklar

- Abdel-Khalik, A. (2014). *Accounting for risk, hedging and complex contracts*. NewYork: Routledge.
- Adıgüzel, H., & Altıok Yılmaz, A. (2015).Türev ürünlerin finansal riskten korunma aracı olarak uluslararası muhasebe standartları kapsamında muhasebeleştirilmesi. *Mali Çözüm Dergisi*, 131, 11-27.
- Akçay, B., Kayahan, C., & Öğüç Yürükoğlu, Ö. (2015). *Türev ürünler ve risk yönetimi sözlüğü*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Apak, S. (2011). *Türev ürünler ve finansal teknikler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Aslan, N., & Terzi, N. (2013). *Küresel finans: Küresel finans sistemi ve kurumları - türev piyasalar-futures fiyatlandırma - opsiyon stratejileri - swap sözleşmeleri*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Bolak, M. (2010). *Risk ve yönetimi*. İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Chambers, N. (2007). *Türev piyasalar* (2. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Çil Koçyigit, S., Çına Bal, E., & Bal, H. (2009). IMKB'de işlem gören şirketlerde türev ürünlerin risk yönetimi amacıyla kullanıma düzeyleri. *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, 28, 109-129.
- D'arcy, S. (2001). Enterprise risk management. *Journal of Risk Management of Korea*, 12(1), 7-8.
- Demir, V. (2015). *TFRS/TMS kapsamında finansal araçlar*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kaygusuzoğlu, M. (2011). Finansal türev ürünlerden forward sözleşmeleri ve muhasebe işlemleri. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 25(2), 137-149.
- Meder, H., & Sabuncu, B. (2016). Riskten korunma amaçlı türev araçların Türkiye muhasebe standartları kapsamında muhasebeleştirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, 121-137.
- Mirza, A., Orrell, M., & Holt, J.H. (2008). *IFRS practical implementation guide and workbook* (2nd Edition). London: John Wiley&Sons, Inc.
- Papaioannou, M. (2006). Exchange rate risk measurementand management: Issues and approaches for firms. IMF WorkingPaper, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2006/wp06255.pdf>, Erişim Tarihi: 17.01.2017.
- Parlakkaya, R. (2005). *Finansal türev ürünler ile mali risk yönetimi ve muhasebe uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- PriceWaterhouseCoopers. (2014). Manual of accounting IFRS 2014. Volume I. <http://www.pwc.com/gx/en/services/audit-assurance/ifrs-reporting/manual-of-accounting.html>, Erişim Tarihi: 02.02.2017.
- Ramirez, J. (2007). *Accounting for derivatives: Advanced hedging under IFRS*. John Wiley & Sons, Inc.
- Sayarı, M. (2007). *Muhasebe sözlüğü*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Selvi, Y., Türel, A., Yılmaz, K., & Kurun., E. (2007). Türev ürün sözleşmelerinin reel sektör şirketleri tarafından kullanımı ve riskten korunma muhasebesi açısından değerlendirilmesi: IMKB-100 şirketleri üzerine bir inceleme. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 9(4), 225-258.

- Seyidoğlu, H. (2016). *Uluslararası finans* (6. Baskı). İstanbul: Güzemcan Yayınları.
- Türel, A., & Selvi, Y. (2007). Accounting issues related to hedge accounting for derivatives. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 9(1), 97-116.
- Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 39), Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı Hakkında Tebliğ Sıra No: 41.
<http://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/Türkiye%20Muhasebe%20Standartları/TMSTFRS2016Seti/TMS39.pdf>, Erişim Tarihi: 05.05.2017
- www.britannica.com/topic/risk-finance, Erişim Tarihi: 05.02.2017.
- www.pwc.co.uk/industries/financial-services/regulation/understanding-regulatory-developments.html, Erişim Tarihi: 02.02.2017.
- Yalçın, K., Tanrıöven, C., Bal, H., Aksoy, E., & Kurt Cihangir, Ç. (2014). *Finansal teknikler ve türev araçlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldıran, M., & Kısakürek, M. (2012). *Kriz dönemlerinde finansal risk yönetimi*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

This Page Intentionally Left Blank